

DAVID MANDIĆ

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odjel za humanističke znanosti

Odsjek za kroatistiku

Preradovićeve 1/1, HR-52100 Pula

davidmandic@hotmail.com

AKUT U JUGOZAPADNIM ISTARSKIM GOVORIMA

Članak predstavlja rezultate istraživanja naglasnih sustava govora jugozapadnoga istarskog dijalekta. Proučen je govor 16 naselja. Nijedan nema dvonaglasni sustav (osim kod mlađih govornika), a novi akut iz ranijih razdoblja pojavljuje se sporadično u dva pogranična govora. Akut koji se danas pojavljuje u tim govorima nastao je novim povlačenjima naglasaka. Raspodjela u položaju akuta razlikuje se u govorima ovisno o uvjetima u kojima je provedeno navedeno povlačenje te o raznolikim analogijskim procesima koji su potom zahvatili te govore. Usto, razlika u rezultatima starijih i novijih povlačenja naglasaka omogućuje uvid u ranije stanje, što je korisno za proučavanje hrvatske i slavenske povijesne akcentologije.

Jugozapadni istarski dijalekt obuhvaća niz mjesnih govora koji se govore u Istri na području južno od rijeke Mirne i zapadno od rijeke Raše.¹ Riječ je o doseljeničkim idiomima, koji su u Istru doneseni iz Dalmacije tijekom seoba u 16. stoljeću. Čini se da su se prvobitno govorili negdje u unutrašnjosti jer dijele neka obilježja s tamošnjim štokavskim govorima.² Ti se govori mogu podijeliti na dvije skupine – prva bi obuhvaćala premanturske govore, a druga sve ostale. Prvi se izdvajaju po tome što imaju više “štokavskih” obilježja.³

¹ Vidi zemljovid, str. 109.

² Uz brojne arhaizme koji se mjestimično pojavljuju u svim narječjima, među obilježjima koja ti govori dijele s dalmatinskim (katkad i drugim) štokavskim govorima su: 1. prelazak završnoga suglasnika *l* u *a*; 2. skupine *št* i *žd* kao rezultat jotacije skupina **st/*sk* i **zd/*zg* (umj. *šč* i *žj*); 3. gubljenje glasa *h* u najjužnijima od tih govora. Potonja je pojava, međutim, trivijalna, a postoji i u nekim južnočakavskim govorima te ne mora biti povezana s gubljenjem toga glasa u štokavskom.

³ Govore se samo u nekoliko naselja južno od Pule: Premanturi, Pomeru, Valdebeku, Vintijanu, Vinkuranu i Banjolama. Danas ih govori veoma malen broj uglavnom starijih ljudi. Ti se

Sjeverniji govori druge skupine dijele neka obilježja sa sjevernočakavskim i srednjočakavskim govorima s kojima graniče.⁴ U govorima na porečkom i rovinjskom području čest je cakavizam, koji je mogao nastati pod utjecajem tamošnjega talijanskog dijalekta.

Govori jugozapadnoga istarskog dijalekta razmjerno su slabo istraženi. Uglavnom je riječ o popisivanju općih karakteristika, a ne o detaljnijim opisima pojedinih govora.⁵ Opisi njihovih naglasnih sustava također su samo opći pregledi u kojima se navodi tek inventar naglasnih jedinica te njihova raspodjela. Pritom se vodi računa samo o fonološkoj komponenti (na primjer, može li akut stajati u zadnjem slogu), no ne i o morfološkoj (na primjer, kako je naglasak raspodijeljen po raznim oblicima iste riječi).⁶

U svim se radovima o tom dijalektu koji su mi bili dostupni tako navode sljedeće prozodijske značajke: 1. nema zanaglasnih duljina; 2. prednaglasne su duljine česte; 3. postoje tri “naglasaka”: kratki, dugi silazni i akut (dugi uzlazni); 4. kratki ne može biti na zadnjem slogu riječi (osim ako nije nastao kraćenjem dugog silaznog); 5. ispred akuta ne može biti duljina. To je, dakle, sustav koji Moguš (1977) svrstava među novije tronaglasne sustave.

Prvotni je cilj ovoga istraživanja bio utvrditi postoje li jugozapadni istarski govori s dvonaglasnim sustavom te čuva li se i u jednom od njih stariji novi akut.⁷ Utvrđeno je da se dvonaglasni sustav pojavljuje samo kod mlađih go-

govori donekle razlikuju od ostalih jugozapadnih istarskih govora po tome što je u njima nestao glas *h*, skupina *čr* je prešla u *cr*, postoje palatalni okluzivi (IPA: *c* i *j*) kao rezultati jotacije glasova *t* i *d*, a naglasak se povlači i sa zatvorene kratke ultimate. Prve dvije značajke te govore približavaju štokavskom, a treća je arhaizam te nije bitna za njihovu klasifikaciju.

⁴ U njima postoji palatalni okluziv (možda arhaizam); često i dvoglasnici *ie* i *uo* od *ē* i *ō* (novija izoglosa); veći je i broj ekavizama (vjerojatno posuđenih iz ekavskih govora), a neki od tih govora dijele i neke naglasne značajke s govorima susjednih dijalekata.

⁵ Tim su se govorima, među ostalima, bavili M. Maček, J. Ribarić, M. Hraste, R. Bošković, P. Ivić, R. Ujčić, P. Šimunović, B. Crljenko, J. Lisac, L. Pliško i I. Lukežić.

⁶ U slavenskim su se govorima s arhaičnijim naglasnim sustavom (a takva je većina hrvatskih govora) u većoj ili manjoj mjeri sačuvala tri općeslavenska obrasca ponašanja naglasaka u morfološkim paradigmama riječi. Te se tzv. naglasne paradigme obično označavaju slovima *a*, *b* i *c*, pri čemu prvoj pripadaju riječi s naglaskom na osnovi (u svim oblicima na istom slogu), drugoj riječi s naglaskom na gramatičkom nastavku (katkad u nekim oblicima na zadnjem slogu osnove), a trećoj riječi s pomičnim naglaskom, pri čemu jedni oblici imaju završni, a drugi čelni naglasak, koji je u mnogim govorima podložan tzv. jakomu pomicanju. Naravno, u govorima s novijom akcentuacijom (npr. novoštokavskima) u obzir se uzima odraz opisane raspodjele naglasaka, npr. NP *a rība, rību*; NP *b žena, ženu* (od *ženā, ženū*); NP *c noga, nogu, nā nogu* (od *nogā, nogu, nā nogu*). Vidi u Dybo – Zamjatina – Nikolaev (1991), Dybo (2000), Kapović (2005, 2006, 2007), Pliško – Mandić (2007). Budući da je posrijedi pojava naslijeđena iz općeslavenskoga, svaki je detaljan opis naglasnoga sustava nekoga hrvatskog govora od velikoga značaja za rekonstrukciju općeslavenskoga naglasnog sustava.

⁷ Pod pojmom “stariji novi akut” podrazumijeva se akut naslijeđen iz razdoblja prije

vornika (i to uglavnom u mjestima koja su blizu nekoga grada), dok se kod starijih redovito čuva tronaglasni sustav. To bi značilo da je dvonaglasni sustav u tim mjestima sasvim nova pojava, potaknuta vanjskim utjecajima, a ne plod unutarjezičnoga razvoja. Stoga se takvi podaci nisu uzimali u obzir.⁸

Stariji se novi akut susreće samo sporadično u govorima nekih mjestā koja se nalaze na graničnom području prema srednjoistarskim (ekavskim) govorima te govorima Ceranštine (ikavsko-ekavskima). Očito je, dakle, riječ o drugotnoj pojavi, rezultatu interferencije dvaju govora, a ne o naslijeđenom naglasnom obilježju. Taj se akut u tim govorima uglavnom može zamijeniti silaznim tonom – zabilježene su brojne dublete, često dobivene od istoga govornika (npr. u Sutivancu: 3. jd. prez. *pūšća/pûšća*).⁹

S gledišta fonetike, akut se u svim tim govorima ostvaruje kao ravni visoki ton, a ne kao obrisni (konturni) uzlazni ton. Tako je i u ostalim istarskim govorima u kojima postoji taj ton. Ipak, u nekim se uvjetima doima neznatno uzlaznim, a katkad čak silaznim, što se može pripisati utjecaju rečenične intonacije.¹⁰ Kod silaznoga je pak naglasna visina koncentrirana na početku sloga te potom naglo pada.¹¹

Dijakronijski gledano, stariji je novi akut u jugozapadnom istarskom najprije prešao u silazni ton, što bi značilo da se taj dijalekt neko vrijeme odlikovao tzv. starijim dvonaglasnim sustavom. Sadašnji je akut nastao povlačenjem naglasna s kratkoga sloga u raznim uvjetima.¹² Tijekom istraživanja utvrđeno je da među govorima postoji razlika u (fonološki uvjetovanoj) raspodjeli položaja akuta u riječi, to jest u uvjetima povlačenja naglasna kojima je nastao. Također su uočene razlike koje proizlaze iz pojava starijih od toga povlačenja

novijih povlačenja naglasna, koja su česta u tim govorima, a kojima je također nastao akut. Stariji novi akut je dakle: općeslavenski novi akut, zatim onaj koji je nastao stezanjem ili ranijim povlačenjima naglasna te eventualno onaj koji je nastao duljenjem pred sonantima (tu je mogao nastati i silazni ton).

⁸ Naravno, takvi su podaci važni za, primjerice, sociolingvistička istraživanja. Treba, međutim, reći da je sustav s dva "naglasna" svojstven govorima tzv. vodičke oaze (na Čičariji), no ti su govori izuzeti iz ovoga istraživanja.

⁹ Pri utvrđivanju je li riječ o akutu ili je posrijedi utjecaj rečenične intonacije vodilo se računa o položaju riječi u rečenici. Tako su zanemareni sporni primjeri koji se nalaze u dijelu rečenice s uzlaznom intonacijom jer tu su neki govornici umjesto silaznoga tona katkada izgovarali akut (npr. N jd. *dān* umjesto *dān*).

¹⁰ Sličan opis akuta u nekim sjevernočakavskim govorima daje Langston (2006: 37–70).

¹¹ Premda se akut katkada ostvaruje kao neznatno uzlazni ili silazni ton, ne može biti govora o obrisnom tonu, jer posrijedi je tek neznatan otklon od početne visine. Početak i kraj silaznoga tona pak izrazito se razlikuju: početak je, naime, znatno viši.

¹² Česta su i povlačenja s dugoga sloga, no pritom je uvijek riječ o analogiji. Rezultati su analogijskih povlačenja također zanimljivi jer se i među njima nazire izvjesna pravilnost. Stoga će se ovdje govoriti i o njima.

te iz raznih novijih analogijskih pojava.¹³

Akut u hrvatskim govorima može imati raznoliko podrijetlo. Mogao je nastati:

1. u općeslavenskom razdoblju (OS novi akut¹⁴);
2. duljenjem u slogu pred sonantom;
3. stezanjem slogova od kojih je naglašen bio drugi;
4. povlačenjem naglaska (u raznim razdobljima).

Općeslavenski je novi akut, kako je rečeno, u jugozapadnoistarskim govorima nestao, to jest zamijenjen je silaznim tonom. U govorima u kojima se susreće čini se da je posuđen iz nekoga nejugozapadnoistarskog govora.¹⁵ Duljenjem pred sonantom mogao je odmah nastati silazni ton, što je svojstveno primjerice južnočakavskim govorima.¹⁶ Stoga su primjeri s tom pojavom sporni.

Kod zadnje su dvije točke mogući razni rezultati jer su stezanja slogova i povlačenja naglaska mogla djelovati u različitim razdobljima i u više navrata. U istom su govoru te dvije pojave mogle zahvatiti različite skupine riječi, djelujući najprije u jednim, a potom u drugim uvjetima, a česte su i razne analogije. Održi su starijih povlačenja, primjerice, uobičajeni u glagolskom pridjevu radnom glagola prve vrste kao *tresti* i *pečī*. Riječ je o silaznom tonu u dugom slogu (*trēsła*), odnosno izostanku kanovačkoga duljenja u kratkom

¹³ Razlike katkada ovise i o dobi govornika, no u ovom su istraživanju u obzir uzimani samo podaci dobiveni od najstarijih informanata.

¹⁴ Pojavljuje se u sljedećim kategorijama: 1. pred nekadašnjim slogom s poluglasom, gdje se često rekonstruira stariji naglasak na poluglasu: NA jd. **kljūčb*; G jd. **crēkve*; tu pripadaju i brojevi poput *pedesēt* i slično (nekad G mn. **desētrb*); 2. kod mnogih imenica ja-osnovā: **sūša*, **grāda*, **strāža*; 3. u množinskim oblicima imenica o/jo-osnova NP *b*, i to u lokativu i instrumentalu imenica muškoga roda te u svim oblicima osim dativa imenica srednjega roda: L mn. **kljūčihb*; **gnēzdēhb*; I mn. **kljūčī*; **gnēzdy*; NAV mn. *gnēzda* (genitiv ima nastavak *-b/b* te pripada prvoj kategoriji); 4. kod određenih oblika pridjeva i rednih brojeva NP *b* i *c*: **mlādyi*, **pētyi*; 6. kod oblika prezentske osnove glagolā NP *b*: **hvālī*. Primjeri poput 3. jd. prez. *letī* (NP *c*) pripadaju prvoj kategoriji: **letīb*.

¹⁵ Zanimljivo je da se u južnoj Istri može čuti riječ *grāja* (od **grāda*; danas šikara, često kao ograda oko njive). To je, sudeći prema odrazu općeslavenskoga **d*, preuzeto iz nekog drugog dijalekta. Negdje se ipak govori *grāja* ili očekivano *grāža*. Sličan je primjer štokavsko *plāca*, premda bi se očekivalo *plāca* (od **plāra*).

¹⁶ Prema Langstonovu tumačenju (2006: 108), duljenjem pred sonantom nastaje silazni ton u južnočakavskim govorima južno od Žirja. Nije jasno koliko je daleko u unutrašnjost dopirala ta pojava, jer je u novoštokavskim govorima koji se danas tamo govore akut prešao u silazni ton. U slavonskom dijalektu duljenjem nastaje akut u Podravini i u dva sela u Posavini (Siče i Magića Mala). Inače je rezultat silazni ton (vidi Kapović 2005: 55). To bi moglo značiti da je ta izoglosa dopirala do južnoga dijela Slavonije.

slogu (*spèkla*).¹⁷ Da je naglasak povučen u novije doba, ti bi oblici glasili ***trēsła* i ***spèkla*; kako je u *trāva* ili *nōga* (od *trāvā*, *nogā*) i sl.

U gotovo svim proučenim govorima akut je nastao novijim povlačenjem naglasaka sa zadnjega kratkog otvorenog sloga na prethodni slog. Ako je samoglasnik u novonaglašenom slogu bio kratak, produljio se (takozvano kanovačko duljenje). U nekim je govorima naglasak povučen i s unutarnjega sloga na prednaglasnu duljinu. Pomicanje je u takvim uvjetima češće kod mlađih govornika, a zabilježeno je sporadično i kod starijih u mjestima gdje ga inače kod starijih govornika nema. U nekim je pak mjestima takav pomak veoma dosljedan i kod starijih informanata. U govorima premanturske skupine naglasak je povučen i sa zadnjega kratkog zatvorenog sloga (no ne i s unutarnjega sloga na prednaglasnu duljinu).

Dakle, kada je riječ o raspodjeli u položaju akuta, tj. o uvjetima u kojima je naglasak povučen na prethodni slog, mogu se navesti sljedeći naglasni podsustavi utvrđeni u govorima jugozapadnoga istarskog dijalekta.¹⁸ U svim je slučajevima posrijedi noviji tronaglasni sustav:

1. Naglasak nedosljedno povučen sa zadnjega otvorenog kratkog sloga, češće na duljinu i češće u višesložnim riječima. Tako je u govoru Sv. Petra u Šumi, na samoj granici sa srednjoistarskim žminjskim govorima. Najvjerojatnije pod utjecajem tih govora, akut se veoma sporadično ostvaruje i na "starijim" položajima, gdje se u ostalim govorima jugozapadnoga istarskog dijalekta susreće silazni ton (npr. G mn. *mlādh*).¹⁹
2. Naglasak povučen sa zadnjega kratkog otvorenog sloga riječi na prednaglasnu duljinu (Sutivanac) *zīma*; ali *selò*; *pītāti*. Tu se također akut sporadično ostvaruje na "starijim" položajima, vjerojatno pod utjecajem susjednih ceranskih (ikavsko-ekavskih) govora.
3. Naglasak pomaknut sa zadnjega kratkog otvorenog sloga riječi na prethodni slog uz kanovačko duljenje (Orbanići) *sēlo*, *zīma*; ali *pītāti*.²⁰

¹⁷ Takvo je rano povlačenje često u zapadnim štokavskim govorima (*trēsła*, *pèkla*, *ispekla*; prema *trēsła*, *pèkla*, *ispèkla* u istočnim govorima). U manjoj mjeri takvo povlačenje postoji i u čakavskom (Žminj) *trēsła*, ali (*s*)*peklä* i *plelā/plēla*. To je povlačenje rezultat težnje da naglasak kod tih oblika ne bude na gramatičkom nastavku. U većine je glagola, naime, naglasak pravilno na osnovi: *znāla*, *ukrāla*, *pītāla*...

¹⁸ Zasad su zanemarena analogijska povlačenja.

¹⁹ Taj je govor zacijelo donedavno imao stariji dvonaglasni sustav. Iz primjerā koje navodi Hraste (1964: 15) može se zaključiti da se sličnim naglasnim sustavom odlikuje i govor obližnje Kringe.

²⁰ Ima govora u kojima nije bilo kanovačkoga duljenja (npr. govor Barbana, vidi Pliško

4. Naglasak pomaknut sa zadnjega kratkog otvorenog sloga riječi na prethodni slog uz kanovačko duljenje te na prednaglasnu duljinu uopće (Žbandaj) *sělo, zīma, pītati*.
5. Naglasak pomaknut sa svakoga zadnjeg kratkog sloga uz kanovačko duljenje, ali ne i na ostale prednaglasne duljine (Valdebek) *sělo, zīma; jězik, nārod; ali pitāti*.²¹
6. Naglasak pomaknut sa zadnjega kratkog otvorenog sloga bez kanovačkoga duljenja i sa zatvorenog sloga uz duljenje (Pomer) *sělo, zīma; jězik, nārod; ali pitāti*.

U većini su govora uočene i razne analogijske pojave koje su na neki način povezane s akutom. U jednu se skupinu mogu svrstati primjeri u kojima je povučeni naglasak proširen i na oblike u paradigmi u kojima nije bilo uvjeta za povlačenje: *zōven, zōveš, zōvu*, prema *zōve*; G jd. *trāve* umjesto *trāvē* prema *trāva*... Takvo se povlačenje susreće i kod glagola kao: *lētīn, lētī* (umjesto *letīn, letī*), gdje uvjeta za povlačenje nije bilo ni u jednom obliku prezenta. Vjerojatno je riječ o utjecaju naglasaka riječi kao *zōven* ili pak glagola s dugim samoglasnikom u osnovi, gdje je drugotno povlačenje naglasaka veoma rasprostranjeno: *žīvin, žīviš, žīvi*... Analogijsko je povlačenje uobičajeno u glagolskom prilogu sadašnjem: *svīreči*; pa i u govorima u kojima se naglasak inače ne povlači s unutarnjega sloga. Možda je naglasak tu povučen u ranijem razdoblju (s dugoga sloga na prednaglasnu duljinu), a akut je uveden iz prezentskih oblika (*svīrin*).²² Povlačenje s duljine na prednaglasnu duljinu u većini je govora često i u genitivu množine imenica kao (Sv. Petar u Šumi) *jāji/jāji*; no nisu rijetki ni arhaični naglasni likovi kao (Marčana) *pūtī* (uz *pūtī*), (Hlistići, Orbančići) *ljūdī*.²³

U drugoj se skupini primjera razvila prednaglasna duljina analogijom prema oblicima s akutom koji je nastao kanovačkim duljenjem: *zōvēn, ōcāt* (umj. *zovēn, ocāt*) prema *zōve; ōcta*. Te su analogijske pojave u raznim govorima zastupljene u različitom omjeru i u raznim kombinacijama pa se, primjerice, u govoru sela Orbančići (na Barbanštini) pojavljuju primjeri kao *ōcāt* i *zōven* (ne *zōvēn*).

2000). Nažalost, snimci takvih govora nisu mi bili dostupni.

²¹ Preostale su prednaglasne duljine pokraćene.

²² Na to upućuju primjeri kao *fāleči*, gdje takve analogije nije moglo biti jer ta riječ pripada naglasnoj paradigmi *b* (usp. prezent *fālin, fāliš*). Primjeri kao *svīreči* ili *zōven* narušavaju izvornu raspodjelu položaja akuta, jer on bi se u većini tih govora trebao pojavljivati samo pred kratkom otvorenom ultimom.

²³ Završni naglasak u tim oblicima nije očuvan u srednjoistarskim govorima koji se smatraju arhaičnijima (Žminj) G mn. *puōti, ljūdī*. Naglasak se u čakavskom često sa sloga s akutom povlači na prednaglasnu duljinu (Langston 2006: 103).

Uz to, postoje primjeri u kojima je naglasak povučen u starijem razdoblju, pa u njima danas nema akuta ni kanovačkoga duljenja. Neki od njih mogu biti korisni pri rekonstrukciji općeslavenskoga naglasnog sustava, npr. (Marčana) GLI mn. *postōli* (ali NA mn. *postōli*).²⁴ To vrijedi i za primjere u kojima se čuva odraz naglasne pomičnosti (naglasna paradigma *c*) koja je naslijeđena iz općeslavenskoga: N jd. *nōga*, *rūka*; NA mn. *nōge*, *rūke*.

Drugi su takvi primjeri odraz povlačenjā nakon općeslavenskoga razdoblja (ali prije najnovijih povlačenja kojima je nastao sadašnji akut). Ta povlačenja često odgovaraju sličnim pojavama u drugim dijalektima. Tako je u svim proučenim govorima naglasak rano povučen na prethodni slog u glagolskom prilogu radnom (Kanfanar) *presēgla*, (Sv. Petar u Šumi) *mōgla*; te infinitivu (Sv. Petar u Šumi) *puōć*, (Orbani) *riēsti*, (Nova Vas) *mōči*. To povezuje jugozapadni istarski dijalekt s ostalim čakavskim te sa zapadnim štokavskim govorima.²⁵ Rano je povlačenje često i kod zamjениčkih oblika kao (Nova Vas) G jd. sr. *tēga*; (Sv. Petar u Šumi) GA *njēga*, *mēne*; (Žbandaj) D *mēni*; što se podudara sa štokavskim *tōga/tōgā*, *njēga*, *mēne*. U nekim pak govorima toga nije bilo kod pokaznih zamjenica (Orbani, Hlistići) *tēga*; što se podudara sa sjevernočakavskim (Žminj) *tegā*. Rano povlačenje izostaje kod zamjenice *sav*: (Orbanići) GA *svēga*; što također odgovara štokavskom *svēga*. U sjevernočakavskom je obratno (Žminj) *njegā*, *menē*; ali *svēga*.²⁶

Analogiji se pripisuje nepostojanje akuta u oblicima kao (Sutivanac) *dāska*, *glāva* u kojima je uopćen čelni naglasak dativa i akuzativa jednine te nominativa i akuzativa množine. Takvo je uopćavanje i inače uobičajeno kod imenica s kratkim samoglasnikom u osnovi, dok je kod onih s dugim rijetko (u ostalim govorima drugi primjer glasi *glāva*).

U jugozapadnoistarskim se govorima akut redovito ostvaruje u prezentu glagola kao *pīje*, (*po*) *īde*, što je odraz završnoga naglasaka i naglasne paradigme *c*.²⁷ To te govore povezuje s ostalim čakavskim govorima jer u njima ti glagoli nisu prešli u naglasnu paradigmatu *a* kao u štokavskom (stand. hrv. *pījē*, *jēdē*, prema *čūjē* i sl.).²⁸

²⁴ Prvi je oblik izvorno oblik instrumentala množine.

²⁵ Vidi bilješku 17. Čini se da je i u nekim jugozapadnoistarskim govorima to povlačenje nešto rjeđe, usp. stariji pomak u (Orbani) *dōšlo* i noviji u (Hlistići) *dōšla*.

²⁶ Prema M. Kapoviću (2006b: 74), kod ličnih je zamjenica izvorno čelni naglasak u G *mene*, *tebe*, a završni u D *mnē*, *tebē*. To bi značilo da razlike u naglasku bar nekih od tih oblika nisu rezultat povlačenja naglasaka sa zadnjega sloga u jednim govorima i njegova izostanka u drugima, već različitih analogijskih ujednačavanja prema jednomu od tih oblika u raznim govorima.

²⁷ Završni je naglasak očuvan u (Sv. Petar u Šumi) *se naīdē* ('najede se').

²⁸ Koliko mi je poznato, u štokavskom su ti glagoli svugdje prešli iz naglasne paradigme *c* u naglasnu paradigmatu *a*, osim u nekim staroštokavskim slavonskim govorima.

Akut se redovito ostvaruje i u spojevima prijedloga s kratkim akuzativnim oblicima ličnih i povratne zamjenice (*me, te, se...*), a tako je i kod višesložnih prijedloga: *zā me, predā se*. Takvo naglašavanje upućuje na raniji naglasak na zamjenici (**nā mē*). Silazni naglasak kao u srednjoistarskim govorima zamijećen je samo u jednom primjeru iz govora Kanfanara: *zā me*.²⁹

Riječ *kađi* ('gdje') ni u jednom se od govora ne ostvaruje kao ***kādi*, vjerojatno zato što se često koristi pred zanaglasnicama (*kađi si* i sl.). Izostajanje povlačenja naglaska pred zanaglasnicama nešto je češće u premanturskim govorima (*takò je, drugdje pretežno tāko je*).

Primjeri iz proučavanih govora³⁰

1. Sporadično povlačenje naglaska sa zadnjega kratkog otvorenog sloga

1.1. Sv. Petar u Šumi

Govor Sv. Petra u Šumi nizom se značajki razlikuje od većine jugozapadnih istarskih govora, a neka obilježja dijeli sa susjednim žminjskim govorima. Tu se čuva razlika između glasova *č* i *ć*,³¹ a mnogo su češći ekvizizmi nego u ostatku jugozapadnoga istarskog dijalekta: *susèda, lèto, prehrānīt, nāpret*. Dugi se samoglasnici *e* i *o* diftongiziraju (*ie, uo*). U infinitivu glagolā izvedenih od glagola **iti* djelovala je promjena **jt* u *ć*: *duōć, puōć* (umj. *dōjti, pōjti*).³² Uobičajen je krnji infinitiv.

Kada je riječ o naglasku, sporadično se pojavljuje novi akut iz ranijih razdoblja, ali tek kao neobavezna inačica silaznoga naglaska.

OS novi akut: N jd. sr. *soldāčko*³³; N mn. m. *bīli*; N mn. ž. odr. *līpe*³⁴; G

²⁹ Potrebno je podrobnije istraživanje da bi se utvrdilo je li takav izgovor doista rasprostranjen u tom mjestu ili je riječ tek o specifičnosti informanta.

³⁰ Navedeni su primjeri s odrazom akuta, dakle oni u kojima je novi akut ranije postojao ili i danas postoji, kao i oni s duljenjem samoglasnika u slogu sa sonantom u odstupu (gdje ovi govori vjerojatno oduvijek imaju silazni ton). Kao "sporni" se navode primjeri s raznim analogijskim pojavama ili arhaični primjeri kojih nema u svim govorima.

³¹ Suglasnik *ć* je tu, kao i u mnogim drugim čakavskim govorima, palatalni okluziv, a ne prepalatalna afrikata.

³² Neke su od tih pojava svojstvene i drugim sjeverozapadnim govorima jugozapadnoga istarskog dijalekta, npr. diftongizacija dugih samoglasnika *e* i *o* ili čuvanje razlike među suglasnicima *č* i *ć*.

³³ Taj primjer, naravno, ne potječe iz općeslavenskoga, ali načelo kojim mu je pridružen naglasak potječe. Riječ je o analogiji prema pridjevima izvedenim od imenica naglasnih paradigmi *b* i *c*.

³⁴ Je li riječ o određenom ili neodređenom obliku pridjeva, navodit će se samo ako se smatra da je kod dotičnoga pridjeva među tim oblicima ranije postojala razlika u tonu (npr. N jd. sr. neod. **mlādo*, odr. **mlādō*) i ne za kose padeže u kojima se u proučavanim govorima

mn. m. *mlādiḥ; pedesiēt*; ali: N jd. *gospodār*; A jd. *grāju*; N jd. ž. *hrvātska*; G jd. m. *piētega, žūtega*; G mn. *līpiḥ, prāzniḥ, mlādiḥ*; L jd. m. *svojiēn*; I. jd. prez. *pītan*; 3. jd. prez. *žbaljīva, dušī, jiē* ('jest').

Pred sonantom: N mn. *žīēnske*³⁵; ali: N jd. *plovān, kotā* (od **kotāl*); L jd. *Biērmu*; A jd. ž. *tānku*; N jd. m. *uōn*; 2. jd. impv. *dāj*; gl. prid. rad. jd. m. *žbaljā, vīkā, imā, vān*.³⁶

Stežanje: 3. jd. neg. prez. *nī*; gl. prid. rad. mn. m. *stāli*.

Povlačenje naglasaka sa zadnjega kratkog otvorenog sloga nije dosljedno čak ni ako je prethodni slog dug.

Naglasak na kratkoj otvorenoj ultimi: L jd. *vrhū*; N jd. *vīnō*; G jd. *mlīkā* (i *mlīka*); L jd. *selū*; N jd. *jūhā, sestrā*; N mn. m. *onī*; N jd. ž. *onāje*; N mn. ž. *onē*; A jd. ž. *jenū* (i *jēnu*); 3. jd. prez. *najīdē*; gl. prid. rad. jd. ž. *bilā*, pril. *dobrō*; *takō*, *onakō*; *sadā*.

Povlačenje na prednaglasnu duljinu: G jd. *Lindāra*; N mn. *čūki*; G jd. *mlīka*; A mn. *jāja*; A jd. ž. *rāvnu*; ali: L jd. *riēpu*; N mn. *Nīmci, težāki*; A jd. *gnjīzdo*; L jd. *diēblu*; L jd. *rūki*.

Silazni se naglasak tu vjerojatno proširio iz oblika u kojima je ranije bio općeslavenski akut ili čelni naglasak – svi navedeni primjeri imaju takve oblike: *rūki* prema A jd. *rūku*.

Sporni primjeri:

1. G mn. *dāni*; *jāji/jāji* – analogija prema sličnim oblicima imenica NP *b* s pravilnim povlačenjem naglasaka; kod zadnjega primjera analogija prema jedninskim oblicima: *jāje*.
2. G *njēga* – odraz ranoga povlačenja (za razliku od sjevernočakavskoga *njegā*).³⁷
3. Gl. prid. rad. jd. ž. *mōgla*, mn. m. *tēkli*, mn. ž. *tūkle* – odrazi ranih povlačenja, s tim da je u trećem primjeru vjerojatno akut iz žminjskih govora. Drugi jugozapadni istarski govori tu imaju silazni naglasak (*tūkle*).
4. Inf. *puōć, duōć* – odraz ranijega povlačenja kao i u ostatku jugozapadnog istarskog.
5. *Nā nas* – odraz naglasaka na zamjenici. Naglasak na zamjenici nigdje

koriste isključivo određeni oblici.

³⁵ Akut u tom primjeru vjerojatno je plod utjecaja žminjskih govora.

³⁶ Kod riječi koje su ranije završavale nizom *al* možda nije bilo duljenja, već je duljina mogla nastati stapanjem prvoga samoglasnika *a* s drugim, koji je nastao od sonanta *l* na kraju riječi.

³⁷ Vidi bilješku 26.

nije očuvan (pa ni u zatvorenom slogu **nā nās*).³⁸

2. Povlačenje naglasaka s kratke otvorene ultime na prednaglasnu duljinu

2.1. Sutivanac

Taj govor pripada skupini barbanskih govora, no nije tipičan predstavnik jer je riječ o rubnom, pograničnom govoru na krajnjem sjeveroistoku jugozapadnoistarskoga područja. I tu su češći ekavizmi, razlikuju se glasovi *č* i *ć*, jotacijom glasa *d* nastalo je *j*, a jotacijom skupina *sk* i *st* nastalo je *šč*.³⁹ Kao u supetarskom govoru, i tu se sporadično pojavljuje akut iz starijega razdoblja, također zamjenjiv dugosilaznim naglaskom.

OS novi akut: N jd. *Labīnščina*; N jd. m. *labīnski*; N mn. ž. odr. *mlāde*; 3. jd. prez. *držī*, *pūšća/pūšća*; ali: N jd. *cvīće*; N mn. *sēla*; G mn. *dūš*; N jd. sr. *bēlo*; 3. jd. prez. *bižī*, *štrojī*, *ležī*.

Pred sonantom: N jd. *Žmīnjščina*, *Sutivānčan*, *Cvitičānka*; N jd. ž. *pičānska*; ali: N jd. *kotāl*, *Barbānščina*; N jd. *žēnska*; gl. prid. rad. jd. m. *plēsā*.⁴⁰

Kratka otvorena ultima i prednaglasna kračina: L jd. *čepū*; *vrhū*; N mn. *čepī*; A mn. *čepē*; NA jd. *selō*; G jd. *selā*; L jd. *selū*; N jd. *ženā*; A jd. *ženū*; L jd. *rukī*; A mn. *svojē*; 3. jd. prez. *zovē*, *tečē*; *ondē*.

Kratka otvorena ultima i prednaglasna duljina: N jd. *vīno*; G jd. *starīne*; L jd. *Pūli*; gl. prid. rad. mn. m. *pīli*; ali: 3. jd. prez. *zrījē*; 2. jd. impv. *vīči* i *vīči*.⁴¹

Sporni primjeri:

1. N jd. *glāva*, *grēda* (umj. ****glāva**, ****grēda**) – analogija prema oblicima s čelnim naglaskom, npr. A jd. *glāvu*, *grēdu*.
2. G jd. *starīne* (umj. ****starīnē**) – analogija prema oblicima u kojima je bilo uvjeta za povlačenje, npr. N jd. *starīna* (od ***starīnā**).⁴²
3. L jd. *rukī* – duljina je pokraćena prije povlačenja naglasaka na prednaglasnu duljinu (takvi su primjeri rijetki).

³⁸ U srednoistarskim je govorima u takvim primjerima uobičajen silazni naglasak: *nā me*.

³⁹ Tako je i u još nekim govorima Barbanštine (Pliško 2000: 70–73).

⁴⁰ Vidi bilješku 36.

⁴¹ Povlačenje na prednaglasnu duljinu uobičajeno je u govoru Sutivanca, no ima primjera u kojima ono izostaje.

⁴² To je uobičajeno kod višesložnih imenica s dugim samoglasnikom u zadnjem slogu osnove. Kod jednosložnih se pak često čuva staro mjesto naglasaka (Krnica) *trāvē*, *mūkē*; (Orbanići) *mūkē*. Duljina u tvorbenom nastavku izvorna je, dok kračina u štok. *starīna* dolazi iz drugoga nastavka (također *-ina*), kojim se tvore uvećanice.

4. N mn. *vrâta/vrâta* – prva se inačica može objasniti kao rezultat ranoga povlačenja (od ranijega **vrâta*, kao u žminjskim govorima). Druga je bez ranoga povlačenja (od **vrâtã*, usp. štok. *vrâta*). Jedna od inačica možda dolazi iz nekoga drugog govora.
5. L mn. *vrâti* – izvorno instrumental; odraz ranijega povlačenja (možda po uzoru na imenice naglasne paradigme *b*).
6. A jd. *měne* – odraz ranoga povlačenja.⁴³
7. 2. jd. prez. *pījēš* – odraz naglasne paradigme *c* (u štokavskom NP *a*: *pījēš*).
8. Gl. pril. sad. *fālec* ('hvaleći') – odraz ranoga povlačenja s dugoga sloga na prethodni dugi slog.
9. *Ovāko* (umj. *ovakō*) – možda posuđenica iz nekoga govora s povlačenjem na kratki slog uz kanovačko duljenje ili je pak riječ o izvornoj duljini (od **ovākō*; usp. novoštok. dij. *tāko*, *nīkākō*). Povlačenje bi u potonjem slučaju bilo očekivano.

3. Dosljedno povlačenje naglasaka s kratke otvorene ultime uz kanovačko duljenje⁴⁴

3.1. Kanfanar

OS novi akut: G mn. *dân*; A jd. *crīkvu*; N jd. *grōjze*; G jd. m. *čr̄nega*; N jd. sr. odr. *sūho*; G jd. ž. odr. *mlāde*; 1. jd. prez. *tīčen*; 3. jd. prez. *rābi*, *sūši*; 2. jd. prez. *pītaš*.

Pred sonantom: N mn. m. *bōni* (od **bōlni*); N jd. m. *gōrnji*; N jd. *dīmljak*, *pastō* (od **postōl*); inf. *dōjti*.⁴⁵

Stezanje: G jd. *vojskē*.

Rana povlačenja: 1. jd. prez. *nīsan*⁴⁶; inf. *dōjti*; gl. prid. rad. jd. ž. *presēgla*,

⁴³ Vidi bilješku 26.

⁴⁴ Naglasni je sustav tih govora tipičan za jugozapadni istarski dijalekt. U njima nema akuta iz ranijih razdoblja, jer je zamijenjen silaznim tonom. Detaljniji opis takvoga naglasnog sustava vidi u Pliško – Mandić 2007.

⁴⁵ Glas *l* na kraju riječi prešao je u *a* u svim govorima, no skupina *ol* svugdje se odrazila kao *ō*. Kod pridjeva je *a* uvedeno i iza *o* na kraju riječi (*gōja*, umj. *gō < gōl*).

⁴⁶ Ovaj primjer ima prilično složen razvoj. Najraniji je (općeslavenski) oblik morao biti **ne esm̄b* ili **ne èsm̄b*, od čega je postalo **nīsm̄b* ili **nēsm̄b*. Nakon gubljenja poluglasa i umetanja nepostojanoga *a* (prvo *ə*) naglasak je vjerojatno pomaknut na nepostojano *a* analogijom prema ostalim oblicima (*nīšī* itd.). Odraz je takvoga naglasaka u štok. *nīsam* (od **nīšām*); čak. (Labin) *nešōn* itd. Potom je rano povučen na prethodni slog (**nīsan*) te je akut prešao u silazni ton. Drugo je, ekonomičnije, objašnjenje da je općeslavenski naglasak **nīsm̄b* ili **nēsm̄b* ostao nepromijenjen sve do gubljenja akuta, čime je izravno nastao lik *nīsan*. Međutim, nije mi poznato je li i u kojem

uskûbla, mn. m. *dòšli*.⁴⁷

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): N jd. *vīno*, *mīlko*, *gnjīzdo*, *hrāna*; L jd. *Kanfanāru*; 3. jd. prez. *poīde*⁴⁸; *blīzu*; ali G mn. *pūti*⁴⁹.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): G jd. *vōgnja* ('ognja'); D jd. *vōcu*; N mn. *kōnji*; A mn. *kōnje*; N jd. *dřvo*; N jd. *rěbro*; N mn. neod. *gōli*; N jd. ž. *jěna*.

Sporni primjeri:

Uz primjere koji su protumačeni u bilješkama zanimljiv je i primjer *zâ me*. U nizovima prijedloga i oblika akuzativa ličnih i povratne zamjenice u ostalim se proučavanim govorima redovito ostvaruje akut (*zâ me*). Silazni naglasak pak odgovara onomu u žminjskim govorima (*zâ me*).⁵⁰

3.2. Svetvinčenat

OS novi akut: 1. jd. prez. *naīn*, *spīn*; 2. jd. prez. *kapīš*; 3. jd. prez. *plēše*, *stojī*, *rābi*; 1. mn. prez. *procīdimō*; N *jâ*.

Pred sonantom: A mn. ž. *savičēntske*.

Rana povlačenja: N jd. *pōdne*; inf. *pōjti*, *dōjti*; gl. prid. rad. jd. sr. *rěklo*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): A mn. *težāke*; L jd. *starīni*; N jd. *mīlko*; *kāko*, *ovāko*.⁵¹

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): A mn. *kōlce*; N jd. *žěna*.

Prednaglasne se duljine čuvaju: 1. jd. prez. *pomūzěmo*, *naīděmo*. Kao i u nekim drugim jugozapadnim istarskim govorima, prednaglasna je duljina katkada nastala analogijom prema oblicima s kanovačkim duljenjem: *nazōvěš* (prema *nazōve*).

Sporni primjeri:

1. N jd. *pōdne* – u drugim je govorima obično *pōdne/pōlne*, dakle naglasak je povučen nedavno (usp. štok. *pōdne*). Lik sa silaznim naglaskom

hrvatskom govoru naglasak toga oblika imao takav (jednostavniji) razvoj. Za rano povlačenje u svim oblicima usporedi žminjski *nīs* (od **nīsan*), *nīsmo*, *nīste*.

⁴⁷ Usporedi s primjerima iz supetarskoga govora (sporni primjeri).

⁴⁸ Štokavski *pōjedē* (od **pojēdē*) pripada naglasnoj paradigmi *a*, dok primjer *poīde* pripada naglasnoj paradigmi *c*. Duljina je prema tomu izvorna, a ne rezultat kanovačkoga duljenja, usp. supetarski *naīdē*.

⁴⁹ Riječ je o obliku koji se koristi uz brojeve, npr. *pet puti*.

⁵⁰ Kanfanar nije daleko od područja žminjskih govora, ali utjecaja tih govora u kanfanarskom gotovo nema.

⁵¹ U dva zadnja primjera može biti riječ i o kanovačkom duljenju (usp. Žminj *kakō*, *ovakō*), ali i o prednaglasnoj duljini (vidi sporne primjere u govoru Sutivanca). Takvi će se primjeri i dalje navoditi u skupini s izvornom duljinom.

odgovara žminjskomu *puōlne*.

2. *Nā me* – odraz naglaska na zamjenici (vidi sporne primjere u supe-tarskom).

3.3. Krnica

OS novi akut: V mn. m. odr. *līpi*; 1. jd. prez. *domišljan*; 3. jd. prez. *usūši*; 3. mn. prez. *sūše*.

Pred sonantom: D mn. *prascōn*; gl. prid. rad. jd. m. *durā* (od *durāl*), *morā* (od *morāl*); *vān*.⁵²

Stezanje: G jd. *trāvê*; I jd. *kosōn*.

Rana povlačenja: N jd. *pōdne*; inf. *vřhti*, *nājti*, *dōj* (od *dōjti*); gl. prid. rad. mn. m. *pomògli*, jd. sr. *rastrēslo*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): L jd. *grādu*, *hlādu*; N mn. *prāsci*; A mn. *prāsce*; L jd. *zīmi*; G mn. *stvāri*; A jd. *gūvno*; L jd. *gūvnu*, *kāko*; *tāko*; *blīzu*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): N mn. *snōpi*; A jd. *sēlo*; G jd. *sēla*; L jd. *pēči*; N mn. *dřva*; N jd. m. *dōbri*; N jd. ž. *ōna*; N mn. m. *mōji*; N mn. m. *jēni*.

Prednaglasne se duljine čuvaju: G jd. *mūkê* (uz *mūke*); gl. prid. rad. jd. sr. *žīvilo*, *rābilo*; mn. m. *vežīvāli*; mn. ž. *zmīšāle*; inf. *prihrāniti* (uz *prihrāniti*).⁵³

Sporni primjeri:

1. G jd. *mūke* – analogija prema većini ostalih oblika, u kojima je naglasak pravilno povučen: N jd. *mūka*, L jd. *mūki*, A jd. *mūku*. Postoji i inačica bez povlačenja: *mūkê*.
2. N mn. *snōpi*; I mn. *snōpi* – u potojnem je obliku riječ o odrazu općeslavenskoga povlačenja naglaska koje je djelovalo u lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda naglasne paradigme *b*: N mn. *snōpi* (od **snopi*); ali I mn. *snōpi*.⁵⁴

3.4. Orbanići

OS novi akut: N jd. *kolāč*, *lišće*; A jd. *grōjze*; A jd. *crīkvu*; N jd. m. *črni*; A jd. sr. odr. *trdo*, *gnjilo*, *ljūto*; N jd. ž. odr. *mlāda*; A jd. ž. *cīlu*; I jd. ž. *sūhon*; A mn. ž. odr. *mlāde*; 3. jd. prez. *pūšta*, *zašīva*, *umīsi*, *rastāče*, *rābi*, *veselī*; 3. mn. prez.

⁵² Za riječi sa završetkom *al* vidi bilješku 36.

⁵³ Primjeri kao *prihrāniti* veoma su rijetki u tom govoru.

⁵⁴ Ta je pojava poznata kao Ivšičev ili Stangov zakon. Prema akcentolozima moskovske škole pak (vidi Dybo 2000), naglasak tu nikada i nije bio na nastavku.

veselê; gl. prid. trp. I jd. sr. *razmûčenin*.

Pred sonantom: I jd. *nožên*⁵⁵; 3. jd. prez. *dôjde*; 3. mn. prez. *dôjdu*.

Stezanje: G jd. *mûkê* (uz *mûke*); I jd. *vodôn*.

Rana povlačenja: N jd. *krštênje*; inf. *pôjti*, *uzêti*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): A jd. *prâsca*; L jd. *cvîtu*; N mn. *veseljâki*, *fûžî*; N jd. *vîno*, *vesêlje*, *dîte*; G jd. *mîlîka*; N jd. *mûka*; A jd. *mûku*; G jd. *Pûle* (umj. ****Pûlê**); L jd. *sřîdi*; 3. jd. prez. *pîje*; *kâko*, *tâko*, *onâko*, *unûtra*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): G jd. *kôlca*, *čêsna*; N mn. *grôzdi*; G jd. *sêla*; L jd. *sêlu*; N mn. *rêbra*; N jd. *žêna*; G jd. *vôde* (umj. ****vodê**); A jd. ž. *dôbrû*; N jd. sr. *dôbro*; N jd. *uôni*; G jd. sr. *svêga*, 3. jd. prez. *tôči*; 3. mn. prez. *provêdu*.

Prednaglasne su duljine očuvane (i pred dugim naglaskom): A jd. *lîjâk*; G jd. *nârôda*; G mn. *ljûdî*, *jâjî*; 3. mn. prez. *zâkône*; inf. *kôčâti*, (*pro*)*cîdîti*, *zabîlîti*; gl. prid. rad. jd. ž. *rasûšîla*. Primjeri kao inf. *vêzati* rijetki su.

Sporni primjeri:

1. N jd. *ôcât* – analogijska duljina prema oblicima s akutom (G jd. *ôcta*), koji je nastao kanovačkim duljenjem.
2. A jd. *dâsku* – čelni naglasak proširen i na oblike koji bi trebali imati akut (odraz završnoga naglaska): N jd. *dâska* (umj. ****dâska**).
3. A mn. *rêbra* – odraz novijega povlačenja; oblici množine izgubili su odraz starijega naglaska na osnovi (****rêbra**) pod utjecajem jedninskih oblika.⁵⁶
4. A mn. ž. *tânke* – odraz završnoga naglaska; nije izvoran, već se proširio iz oblikâ kao što je N jd. ž. *tânka* (usp. N jd. *rûka*, NA mn. *rûke*).
5. 3. jd. prez. *pîje* – odraz završnoga naglaska (NP *c*).
6. 3. jd. prez. *tôči*; 3. mn. prez. *provêdu*, *zôvu*, *dâju* (umj. *toči*, *provedû*...) – analogija prema oblicima kao *zôve*, *dâje*...

3.5. Rovinjsko Selo

OS novi akut: A jd. ž. *bîlu*; N mn. ž. *žûte*; G jd. ž. *šêste*; 1. jd. prez. *prodân*; *unipût*.

Pred sonantom: G jd. ž. *pokôjne*.

Stezanje: G jd. *dicê*.

⁵⁵ Duljina u nastavku možda je nastala analogijom prema nastavku imenica ženskoga roda: *vodôn*.

⁵⁶ Usporedi žminjski: N jd. *rebrô*, G jd. *rebrâ*; ali NA mn. *riêbra*; G mn. *riêbar*, L mn. *riêbrah*; I mn. *riêbri*. Naglasak na osnovi smatra se rezultatom Ivšićeva zakona.

Rana povlačenja: gl. prid. rad. jd. ž. *rèkla, dunèsla, mògla; nùtra*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): G jd. *Pùle* (umj. *Pùlê*; prema *Pùla...*); gl. prid. rad. jd. ž. *bìla; kàko*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): G jd. *vôca* ('oca'); A jd. *sèlo*; N jd. ž. (*v*)*ôna*.

3.6. Sv. Lovreč

OS novi akut: N jd. *pût*; A mn. *pîsma*.

Rana povlačenja: gl. prid. rad. jd. m. *pòša*.⁵⁷

Nova povlačenja: A mn. *pûte*; N jd. *sèlo*; N mn. m. *ôni; vâko*.

Sporni primjeri:

1. A mn. *pîsma* – odraz Ivšićeva zakona.⁵⁸

2. *Tuôte* ('tu') – u ostalim govorima odraz završnoga naglasaka: *tôte*.

3.7. Hlistići

OS novi akut: A jd. *kolâc*; N jd. *pût*; G mn. *dân*; G jd. *crîkve*; I jd. *crîkvon*⁵⁹; N jd. m. *blâvi*; A jd. ž. *hrvâtsku*; N jd. m. *bîli*; G jd. ž. *sédme*; G jd. m. *pêtega*; A mn. *njîh*; 1. jd. prez. *povîn*; 2. jd. prez. *vîčeš*; 3. jd. prez. *držî, kûpi*; gl. prid. rad. jd. m. *potêga*⁶⁰.

Pred sonantom: N jd. *starešînka*; N jd. m. *pokôjni*; N jd. m. *uôn*; 3. jd. prez. *dôjde*; gl. prid. rad. jd. m. *pîsâ, vânka*. Uvjeti duljenja slični su onima u većini štokavskih govora pa duljenja nema u primjerima kao: N jd. *Vazân*; I jd. *Vazmôn*; I jd. *volôn*; D mn. *nogân*.⁶¹

Stezanje: G jd. *vodê*; 3. jd. neg. prez. *nî*.

Rana povlačenja: A jd. *pôdne*; A mn. *jâja*; G mn. *jâji*; gl. prid. rad. jd. ž. *spèkla, rèkla; nùtra*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): A mn. *kolâče*; A jd. *dîte*; N jd. *zîma, jûha*; A jd. *jûhu*; N jd. *svîča*; A jd. *svîču*; 1. mn. neg. prez. *nîsmo; kàko*,

⁵⁷ Informant zubne frikative izgovara čas kao *s* i *z*, čas kao *ś* i *ž* (nedosljedan cakavizam).

⁵⁸ Vidi primjer *rèbra* iz govora sela Orbanići, gdje toga odraza nema. U standardnom je hrvatskom jeziku moguć naglasak *rèbra* (uz *rèbra*), no ne i *pîsma* (samo *pîsma*). Vidi i bilješku 14.

⁵⁹ Od osnove **crèkòv-*. Naglasak je s poluglasa u općeslavenskom prešao na prethodni slog.

⁶⁰ Ranije je taj oblik glasio *potègh*. Naglasak je još u općeslavenskom razdoblju povučen sa završnoga poluglasa (vidi i bilješku 14).

⁶¹ Duljenje pred sonantom u većini je jugozapadnih istarskih govora ograničeno na unutrašnjost riječi (kao i u većini štokavskih govora, vidi Kapović 2005).

uvāko, tāko, nāko.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): A jd. *dīcu*; L jd. *vōdi*; A mn. *nōge*; N jd. ž. *“ōna*; N mn. ž. *“ōne*; A jd. ž. *jēnu*; G jd. sr. *tēga*; gl. prid. rad. jd. ž. *dōšla*, jd. sr. *pōšlo*.

Očuvane su prednaglasne duljine: A jd. *pētāk*; G mn. *ljūdī*; gl. prid. rad. jd. m. *plāñja*, mn. m. *pītālī*.

Sporni primjeri:

1. A jd. *dīcu*; A mn. *nōge* – odraz završnoga umjesto čelnog naglaska; analogija prema oblicima u kojima je taj odraz pravilan. Prvi je primjer zanimljiv jer je u većini proučavanih govora obrnuto: ta riječ ima čelni naglasak u (gotovo) čitavoj paradigmi: N jd. *dīca* (ali G jd. često *dicē*).⁶² Čelni se naglasak čuva u mnogim primjerima: A jd. *kōsu*, *“ōvcu*, *glāvu*; A mn. *nōge*, *“ōvce*. Postoje dvojnosti: A mn. *nōge/nōge*.
2. G mn. *jāji* – analogija prema jedninskim oblicima (N jd. *jāje*); usp. G mn. *ljūdī*, kod kojega ne može biti takve analogije.
3. Inf. *mīsiti* – takvi su primjeri rijetki i vjerojatno su rezultat utjecaja drugih idioma.
4. Gl. prid. rad. jd. ž. *dōšla*, jd. sr. *pōšlo* – odraz novijega povlačenja; u proučavanim je govorima kod tih oblika češći odraz ranijega povlačenja (usp. štokavske inačice *dōšla/dōšla*, *izišla/izišla*).
5. *Zā nju, ū te* – naglasak tipičan za jugozapadne istarske govore.

4. Dosljedno povlačenje naglaska s kratke otvorene ultime i na svaku prednaglasnu duljinu⁶³

4.1. Orbani

U tom se govoru razlikuju glasovi *č* i *ć*. Dugi samoglasnici *e* i *o* se diftongiziraju (*ie* i *uo*), ali informant ih ponekad izgovara kao monoftonge.

OS novi akut: A jd. *Lovriēč*; I mn. *rukāvi*; N jd. *lišće*; G mn. *ovāc*; G jd. m. *mlādega*; G jd. ž. *mlāde*; A jd. ž. *bīlu*; G mn. *živih*; *osandesiet*; 2. jd. prez. *mučīš*, *odgovāraš*; 3. jd. prez. *usūši*, *povīda*, *pūhme*, *čūva*, *rābi*, *kāže*; gl. prid. rad. jd. m. *obūka*; ali: A jd. *Motovūn*, *Poriēč*. U ta je dva primjera akut vjerojatno rezultat utjecaja rečenične intonacije.

Pred sonantom: N jd. *vō* (od *vol*); N jd. *žēnska*, N jd. m. *“ōn*; N jd. m.

⁶² Odraz završnoga naglaska čuva se i u govoru Valdebeka (vidi dolje); usp. i štok. *djēca*.

⁶³ Takav su naglasni sustav imali i informanti iz sela Loborika, Šegotići i Peruški, no riječ je o mladim osobama koje usto rade u Puli te informacije dobivene od njih nisu uzete u obzir.

pokójni; ali N jd. *s̄r*; D mn. *žen̄ar*; N jd. m. *gõja* (od *gol*).⁶⁴

Stezanje: G jd. *nogē*; I jd. ž. *njôn*.

Rana povlačenja: N mn. *jāja*, *vrāta*; inf. *riēsti* ('rasti'); *pomēsti*; gl. prid. rad. jd. sr. *ponēslo*, *dōšlo*, *pěklo*; jd. ž. *zāšla* ('izašla'), *rēkla*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): G jd. *Lovriēča*, *prāsca*; L jd. *zīdu*; N mn. *gospodāri*; A mn. *kolāče*; L mn. *pliēsi*; N jd. *svīca*; N jd. *dīte*, *mlīko*; G jd. *plātma*; I mn. *jāji*; 2. jd. neg. prez. *nīsi*; gl. prid. rad. jd. ž. *dāla*; *onāko*, *tāko*, *blīzu*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): G jd. *uōgnja*, *čiēsna*, *duōra* ('dvorišta'); L jd. *živōtu*, *grōbu*; N mn. *kuōtli*; N jd. *siēstra*; A jd. *siēstru*; N jd. *žiēna*, *uōda*; A jd. *vōdu*; N jd. *mōra*⁶⁵; A jd. *mōru*; L jd. *nōgi*, *nōči*; N mn. *žēne*, *mōre*; NA jd. *puōdne*; N jd. *tiēle*; L jd. *siēlu*, *dřvu*; A jd. ž. neod. *guōlu*; N jd. ž. *uōna*; N mn. m. *uōni*; G jd. sr. *tēga*; 3. jd. prez. *piēče*, *natiēče*; 2. jd. impv. *miēti*; gl. prid. rad. mn. m. *pōšli*; *vāni*, ali: A mn. *pastuōle*.

Naglasak je i s nezavršnih (i svih dugih) slogova dosljedno povučen na prednaglasne duljine. To je povlačenje novije od prethodnih dvaju. Rasprostranjenije je u sjeverozapadnom dijelu jugozapadnoga istarskog dijalekta (Poreština).

Nova povlačenja (ostalo): N jd. *zākon*, *jāram*; G mn. *ljūdi*, *pūti*; N jd. *sūseda*; inf. *pīsati*, *pūhnuti*, *načīnjati*, 2. jd. prez. *se sūčeš* ('svučes'); 3. jd. prez. *cīka* ('siše'); gl. prid. rad. jd. m. *cīka*, *stāva* ('stanovao'), *kūpija*, *ugāsija*; jd. ž. *posūdila*, *zābila* ('zaboravila'), *kūpila*; jd. sr. *pliēsalo*, *rābilo* ('trebalo'), *prodāvalo*, *žīvilo*, *rastākalo* ('razvaljalo'), mn. m. *pīтали*, *zākonili* ('vjenčali'); ali: jd. mr. *kāza* ('pokazao').

Sporni primjeri:

1. A jd. *Lovriēč*; G jd. *Lovriēča* – starija posuđenica; pripada naglasnoj paradigmi *b*.
2. I mn. *rukāvi* – općeslavensko povlačenje (Ivšičev zakon) svojstveno obliku lokativa i instrumentala množine imenica *o/jo*-osnova naglasne paradigme *b*; usp. N mn. *gospodāri*.
3. L mn. *pliēsi* – izvorno instrumental; odraz završnoga naglasaka (NP *c*).
4. G mn. *ljūdi*, *pūti* – povlačenje je moglo djelovati ranije nego u ostalim primjerima navedenim u istoj skupini. U genitivu množine odraz povlačenja se pojavljuje i u govorima u kojima se inače naglasak ne povlači na svaku prednaglasnu duljinu (vidi supetarske primjere).

⁶⁴ Vidi bilješku 61.

⁶⁵ *Mora* je izmišljeno biće (neka vrsta demona) za koje se vjeruje da napada ljude u snu i guši ih.

5. N jd. *puōdne* – odraz završnoga naglaska (usp. štok. *pōdne*; ali u Sutivancu i Krnici *pōdne*).
6. A jd. *vōdu* (umj. *vōdu*) – odraz završnoga naglaska po uzoru na ostale padeže.
7. A jd. ž. neod. *guōlu* – analogija prema oblicima sa završnim naglaskom (NP *c*).
8. G jd. sr. *tēga* – očuvan odraz završnoga naglaska (ali štok. *tōga*).
9. Gl. prid. rad. mn. m. *pōšli* – odraz završnoga naglaska; u nekim je govorima u takvim primjerima djelovalo ranije povlačenje (vidi primjere iz ostalih govora).
10. *Puō me, pō nju, zā nj; polidā me* ('kod mene'), *polidā nj* – povlačenje je isto kao u štokavskom kod jednosložnih prijedloga; no i kod višesložnih se susreće odraz završnoga naglaska (u štokavskom je pak tu čelni naglasak: *prēdā se*).

4.2. Žbandaj

Informantica govori čakavski uglavnom samo onda kada oponaša govor starijih ljudi. Kao i u ostalim govorima toga područja dugi se *e* i *o* diftongiziraju. U govoru informantice to se ne događa redovito.

OS novi akut: N jd. *pūt*; N jd. *críkva*; L jd. *críkvi*; N jd. m. *līpi*; I. jd. prez. *umīsin, rastācen* ('razvaljam'), *zābin*; 3. jd. prez. *brāni, namīša, mīsi; sedandesēt*.

Pred sonantom: G jd. ž. *večiērnje*; N jd. ž. *pokōjna*.

Stezanje: G jd. m. *mōga*.

Rana povlačenja: G jd. *pōdna*; A mn. *jāja*; D *mēni*; inf. *pēci*; gl. prid. rad. jd. ž. *pēkla*; jd. sr. *pēklo*; mn. m. *vūkli, rēkli*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): N jd. *kantadūri*; A mn. *kolāče*; G jd. *vīna*; N jd. *glāva*; L jd. *glāvi*; A jd. *svīcu*; N jd. *mūka*; N jd. ž. neod. *līpa*; N jd. ž. *sāma; nūtra, tāko*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): N jd. *pōdne*; 3. jd. prez. *spiēce* ('ispeče'); ali A mn. *žēne*; N jd. ž. *dōbra*; N mn. m. *dōbri; sādā*.⁶⁶

Nova povlačenja (ostalo): A jd. *piētak*; G mn. *jāji*; I. jd. prez. *ponēsen*; I. mn. prez. *pēčemo*; inf. *mīsiti, premīsiti, pālititi*; gl. prid. rad. jd. sr. *pītalito*; mn. ž. *svītile*.

Sporni primjeri:

1. N jd. *pōdne*; ali G jd. *pōdna* – neobična raspodjela (u ostalim govorima svi oblici te riječi imaju isti naglasak).

⁶⁶ Primjeri bez duljenja vjerojatno su nastali pod utjecajem standarda.

2. N jd. *“ōvca* (umj. *“ōvca*) – analogija prema oblicima s čelnim naglaskom (kao što je akuzativ jednine); to je sporadična pojava (usp. N jd. *glāva*).
3. G mn. *jāji* – vidi slične sporne primjere u govoru sela Orbani.
4. 1. jd. prez. *ponēsen*; 1. mn. prez. *pēčemo* – tu je povlačenje rezultat analogije prema trećem licu jednine, u kojem postoje uvjeti za pravilno povlačenje naglasaka (usp. *spiēce*).
5. *Polidā nju* (‘kod nje’) – vidi sporne primjere u govoru sela Orbani.

4.3. Bokordići

OS novi akut: N jd. *pūt*; A mn. m. *domāče*; 3. jd. prez. *mēnja* (‘mijenja’).

Pred sonantom: N mn. *žēnske/žēnske*.

Rana povlačenja: I mn. *vōli*; N mn. *jāja* (uz *jāja*); gl. prid. rad. jd. sr. *spèklo*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): N jd. *vīno*, *mlīko*; G jd. *sūkna*, *vīna*, *mlīka*; A jd. *brzīnu*; *ovāko*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): G jd. *pāpra*, *tēlca*; A mn. *bāke* (‘bikove’), *tēlce*; A jd. *pōdne*, *sēlo*; L jd. *sēlu*; N mn. *sēla*; L jd. *nōči*; N jd. sr. *tvōje*; 3. jd. prez. *spēče*.

Nova povlačenja (ostalo): I jd. *nōžen*; gl. prid. rad. mn. ž. *rastākale* (‘razvaljale’). To je, čini se, svojstveno informantu, jer ostali s toga područja čuvaju prednaglasne duljine (usp. primjere iz obližnjega sela Režanci: N jd. *tētāc*; 2. jd. prez. *mūzēš*).

Sporni primjeri:

1. N mn. *jāja/jāja* – vjerojatno je potonja inačica odraz završnoga naglasaka (usp. štok. *jāja*), dok je prva rezultat analogije prema jedninskim oblicima.
2. N mn. *žēnske/žēnske* – prva je inačica najvjerojatnije rezultat rečenične intonacije.
3. A jd. *brzīnu* – duljina u tom nastavku nije rezultat kanovačkoga duljenja.⁶⁷ Odraz završnoga naglasaka u tom obliku nastao je analogijom prema drugim oblicima (očekivao bi se čelni naglasak).
4. N mn. m. neod. *mlādi* – analogija prema obliku ženskoga roda (*mlāda*).

⁶⁷ Vidi bilješku 42.

4.4. Nova Vas

OS novi akut: N jd. *pût*; G jd. *trñja*; G mn. *lôs* ('loza'); G jd. ž. *cîle*; 3. jd. prez. *râbi*; *pedesêt*.

Pred sonantom: A jd. *grôjze*; 3. mn. prez. *dôjdu*; *vân*.

Stezanje: I jd. *zemljôn*.

Rana povlačenja: G jd. m. *têga*; inf. *môči*; gl. prid. rad. mn. m. *pomôgli*, mn. ž. *urêsle*, *rêsle*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): G jd. *ostâtka*, *težâka* (uz *težâka*); G mn. *cipâri* ('cjepljari'); A mn. *bâdnje*; N jd. *vîno*; G jd. *vîna*, *znânja*; G jd. *zîme* (uz *zîme*); A jd. *lîhu*, *dimbînu* ('dubinu'); 3. jd. prez. *urêste*; 3. mn. neg. prez. *nîsu*; gl. prid. rad. mn. ž. *zvâle*, *tâko*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): A mn. *kôce* ('kolce'), *côke* (N jd. *còk* 'panj'); L jd. *sêlu*; N jd. *žêna*; N jd. ž. *môja*.

Nova povlačenja (ostalo): inf. *žîvit*, *cîpit*, *sâdit*, *usâdit*; gl. prid. rad. jd. m. *cîpija*, jd. sr. *cîpilo*, mn. m. *kûpili*, *plâtili*.

Sporni primjeri:

1. G jd. *težâka/težâka* – ako u potonjoj inačici nije riječ o utjecaju rečenične intonacije ili čemu sličnom, vjerojatno se silazni ton proširio iz oblika nominativa jednine te lokativa i instrumentala množine.
2. A mn. *kôce* – mogla bi biti riječ o duljenju nakon ispadanja glasa *l*.
3. G jd. *zîmel/zîme* – u potonjoj inačici silazni ton dolazi iz oblika s čelnim naglaskom (A jd. *zîmu*); slično je u N jd. *zêmlja*, G jd. *zêmlje* (umj. *zêmlja*).
4. A jd. *dimbînu* – duljina je u tom nastavku izvorna (vidi sličan primjer iz govorâ sela Bokordići i Sutivanac).
5. G jd. m. *têga* – usporedi *têga* u govorima sela Orbani i Hlistići.
6. Gl. prid. rad. mn. ž. *zvâle* (umj. *zvâle*) – utjecaj jedninskoga oblika ženskoga roda (*zvâla*).

4.5. Baderna

OS novi akut: A jd. *kolâč*; L jd. *crîkvi*; I jd. *lišćon*; N *mî*; A mn. ž. *bîle*; 3. jd. prez. *zvoni*; 1. mn. prez. *umîsimo*, *razvâjamo*; gl. prid. trp. I jd. m. *mîšanin*.

Pred sonantom: N mn. *žîênske*; A jd. *Vazân*.⁶⁸

Stezanje: 1. mn. neg. prez. *nîmamo*.

⁶⁸ Vidi bilješku 61.

Rana povlačenja: A mn. *jâja*; inf. *rěči*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina): G jd. *krīža*; A jd. *jānca*; A mn. *piētke*; N jd. *vīno*; G jd. *mlīka*; N jd. *jūha*; A jd. *jūhu*, *hrānu*; G jd. *hrāne*; N jd. *ž. sāma*; 3. jd. prez. *pīje*; *kāko*, *onāko*, *tāko*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje): G jd. *Vāzma*; L jd. *puōslu*; N mn. *siēla*; L jd. *ziēmji*; 3. jd. prez. *pliēte*.

Nova povlačenja (ostalo): I jd. *zārebnikon*; A jd. *četřtak*, *piētak*; 1. jd. neg. prez. *nīsan*; inf. *mīrsiti*, *mīsiti*.

Sporni primjeri

1. N *mī* – mogao bi biti i čelni naglasak; u drugim se dijalektima, naime, pojavljuje *mī* i *mī̃*, s time da je potonja inačica svojstvena mnogim južnočakavskim govorima, a sudeći prema slabom povlačenju (*i mī̃*), tako je bilo i u štokavskom.
2. 3. mn. prez. *sprēmaju* – analogija prema ostalim licima.
3. 3. jd. prez. *pīje* – odraz završnoga naglaska (NP *c*).

5. Dosljedno povlačenje sa svakoga kratkog zadnjeg sloga (1)

5.1. Valdebek

OS novi akut: G jd. *crikve*; N jd. m. *četrvti*, *pēti*, *ōsmi*; G jd. *ž. šēste*, *četrdesēdme*; *pedesēt*; 3. jd. prez. *stojī*; 3. mn. prez. *vīču*, *držē*; 2. mn. impv. *pītajte*.

Pred sonantom: N jd. m. *pokōjni*; 3. jd. prez. *dōđu* (od **dōjdu*); gl. prid. rad. jd. m. *imā*, *napisā*.

Stežanje: I jd. *dicōn*; 3. jd. neg. prez. *nēće*.

Izostanak povlačenja: *takō* (ali *kāko*); *prvā zermāna* ('sestrična').⁶⁹

Rana povlačenja: inf. *umrīt*; gl. prid. rad. jd. m. *dōša*, jd. *ž. dōšla*.

Nova povlačenja (prednaglasna duljina):

- Otvoreni slog: G jd. *svēca*; L jd. *pūtu*; N mn. *vanjāri*; N jd. *dīte*; N mn. *vrāta*; N jd. *stīna*; L jd. *glāvi*, *Pūli*; N jd. *ž. neod. žūta*; 1. mn. prez. *govorīmo*; gl. prid. rad. jd. *ž. zvāla*; *kāko*.
- Zatvoreni slog: 1. jd. neg. prez. *nīsan*; inf. *pīsat*, *dīlit*, *kāzat*.

Nova povlačenja (kanovačko duljenje):

- Otvoreni slog: A jd. *ōca*; L jd. *Valdebēku*, *pōđu*; A mn. *dvōre*; L jd. *sēlu*; N mn. *sēla*; N jd. *dīca*, *žēna*, *zēmija*; A jd. *sēstru*; N mn. *sēstre*; N mn. m.

⁶⁹ Ovakvo je čuvanje završnoga naglaska u ostalim govorima rijetko. Ipak, redovito je u upitnom prilogu *kadi* ('gdje').

ōni, ēni ('jedni'); *ōde* ('ovdje').

- Zatvoreni slog: N jd. *Vāzan, ōtac, tōvar, Porēčan*; A jd. *Medūlin, Valdēbek*; I jd. *ōcen*; inf. *nōsit, ožēnit, rōdit, vāljat* ('vrijediti'); gl. prid. trp. N jd. m. *razvūčen*.

Naglasak je prenesen samo na prednaglasne duljine u predzadnjem slogu. Preostale su prednaglasne duljine pokraćene: gl. prid. rad. mn. m. *pitāli, rugāli*.

Sporni primjeri:

1. N jd. *dīja* – akut je rezultat analogije prema ostalim oblicima: G jd. *dīla*.
2. N jd. *zēmija*; A jd. *zēmiju* – čuva se odraz pomičnosti (NP c).
3. 3. mn. prez. *zōvu* – naglasak je povučen analogijom prema *zōven, zōve*.
4. *Pō me* – odraz naglasaka na zamjenici.

6. Dosljedno povlačenje sa svakoga kratkog zadnjeg sloga (2)

6.1. Pomer

OS novi akut: N jd. *kolāč, komorāč*; I jd. *lišćen*; G mn. *ovāc*; N jd. m. *žūti, bīli*; G jd. ž. *bīle*; N *jā, šezdesēt*.

Pred sonantom: N jd. *divōjka*; G jd. *stārke* ('stare ovce'); gl. prid. rad. jd. m. *imā, poslā*.⁷⁰

Stezanje: G jd. *mukē*.

Rana povlačenja: gl. prid. rad. jd. sr. *pēklo*, jd. ž. *rēkla, ubūkla*.⁷¹

Nova povlačenja (prednaglasna duljina):

- Otvoreni slog: G jd. *slānca, komorāča*; A mn. *prājce*; A jd. *ditīnstvo*; N mn. *jāja*; A jd. *mūku*; I. mn. neg. prez. *nīsmo, posrīdi, blīzu, unūtra*.
- Zatvoreni slog: inf. *čūvat, posūdit, kažīvat*.

Nova povlačenja (kračina):

- Otvoreni slog: N mn. *zēne*; 2. jd. impv. *rēči, dōbro, tāko, ovāko*; ali G jd. *Vāzma*; L jd. *Vāzmu*.
- Zatvoreni slog: N jd. *Vāzan*; N jd. *jēzik*.

Naglasak je s otvorenih slogova vjerojatno povučen u ranijem razdoblju (bez duljenja), a sa zatvorenih kasnije (uz duljenje) – odatle razlika u odrazu

⁷⁰ Za potonja dva primjera vidi bilješku 36.

⁷¹ Tu bi kratki naglasak u prva dva primjera mogao biti i odraz kasnijega povlačenja (vidi niže), no budući da je u ostalim govorima u takvim primjerima naglasak rano povučen, smatra se da je tako bilo i u govoru Pomer.

povlačenja.⁷²

Prednaglasne su duljine osim onih u predzadnjem slogu (koje su postale naglašene) pokraćene: gl. prid. rad. mn. ž. *pitāle*, mn. sr. *morālo*.

Sporni primjeri:

1. N jd. *Vāzan/Vazān* – potonji je primjer dobiven od mlađe informantice. Vjerojatno je riječ o utjecaju nekoga govora koji ne pripada premanturskoj skupini.
2. G jd. *Vāzma*; L jd. *Vāzmu* – analogija prema nominativu/akuzativu ili utjecaj nekog drugog govora.
3. L mn. *ūstin*; I mn. *jājīn/jājīn*; I jd. *mūkon* – povlačenje u tim primjerima rezultat je analogije prema ostalim oblicima ili prema drugim sličnim riječima. Primjer *jājīn* ima odraz ranijega povlačenja, što je često kod riječi s nizom prednaglasna duljina – akut **jājīn*.
4. G jd. *mūke/mukē* – prvi je primjer dobiven od mlađe informantice i sadrži rezultat analogijskoga povlačenja. Drugi primjer, dobiven od starije informantice, sadrži očekivani završni naglasak.
5. N jd. *zīma*; A jd. *zīmu* – odraz naglasne pomičnosti (NP c).
6. 3. mn. prez. *něsu*; 3. mn. neg. prez. *nīsu* – odraz analogije prema 3. jd. *něse*; odnosno oblicima kao I. mn. *nīsmo*.
7. Gl. prid. rad. mn. m. *dāvali*, jd. sr. *umīšalo*, *zamīsilo* – analogija prema infinitivu (usp. *pitāle*).
8. *Danās* (umj. *dānas*) – primjer dobiven od mlađe informantice.

Zaključak

Proučeni su govori 16 naselja diljem područja jugozapadnoga istarskog dijalekta (uključujući premanturske govore). To su Sv. Petar u Šumi, Sutivanac, Kanfanar, Krnica, Svetvinčenat, Orbanići, Rovinjsko Selo, Sv. Lovreč, Hlistići, Orbani, Žbandaj, Bokordići, Nova Vas, Baderna, Valdebek i Pomer.⁷³ Utvrđeno je sljedeće:

1. Nijedan od tih govora nema noviji dvonaglasni sustav (izuzme li se govor mlađih ljudi u nekim mjestima), kao ni stariji dvonaglasni sustav

⁷² Prema Hrastinu mišljenju (1964: 15), u tom govoru postoji kratkouzlazni naglasak: *žēna*, *sa žēnon*, *pēčeno*. Informantice u ovom istraživanju nisu pravile razlike u naglasku na kratkim slogovima.

⁷³ Zbog nedostupnosti podataka iz proučavanja su izostavljeni govori mjestā na jugozapadu (sjeverno i istočno od Pule). Ta su mjesta u zadnjih 20-ak godina urbanizirana i naseljena novim stanovništvom te je u njima veoma teško naći pouzdane informante (to vrijedi i za naselja u kojima se govore premanturski govori).

- (potonjemu je najbliži govor Sv. Petra u Šumi).
2. Akut iz starijih razdoblja (prije najnovijih dosljednih povlačenja naglasaka) nigdje nije očuvan, a pojavljuje se sporadično kao neobavezna inačica silaznoga naglasaka u nekim pograničnim govorima te je tu najvjerojatnije rezultat interferencije sa susjednim dijalektima.
 3. Akut koji postoji u jugozapadnoistarskim govorima nastao je povlačenjem naglasaka na prethodni slog u raznim uvjetima.
 4. Zbog različitih uvjeta u kojima je provedeno povlačenje naglasaka pojedini se govori razlikuju u raspodjeli u položaju akuta unutar riječi: povlačenje naglasaka najograničenije je u graničnim, a najopsežnije u premanturskim govorima. Unutar riječi naglasak se najdosljednije prenosio u sjeverozapadnim govorima.
 5. Uz novije, u govorima se opažaju odrazi starijih povlačenja naglasaka, što je korisno za proučavanje povijesnoga razvoja akcentuacije (općeslavenske i hrvatske) te može poslužiti pri utvrđivanju veza među hrvatskim dijalektima.⁷⁴
 6. Česte su analogijske pojave, što katkada narušava prvotnu raspodjelu u položaju akuta (npr. *pěčen* umj. *pečēn* u mnogim govorima bez povlačenja sa zatvorene ultime) te pridonosi raznolikosti govora. Analogija je uglavnom zahvatila čitave skupine riječi (npr. sve glagole kao *pěči*, u prezentu: *pěčen*, *pěčeš* itd.). U nekim se govorima to dogodilo u ranijem razdoblju (usp. odraz starijega pomaka u *dōšla* i novijega u *dōšla*). Katkad se rezultati tih pojava susreću tek u izoliranim primjerima (npr. ranije povlačenje u *pōdne*, *těga*, *nūtra*; kasnije u *pōdne*, *těga*, *nūtra*).

Kratice:

OS – općeslavenski	D – dativ
stand. hrv. – standardni hrvatski	A – akuzativ
štok. – štokavski	V – vokativ
novoštok. – novoštokavski	L – lokativ
dijal. – dijalekt	I – instrumental
NP – naglasna paradigma	1. – prvo lice
N – nominativ	2. – drugo lice
G – genitiv	3. – treće lice

⁷⁴ Jugozapadni istarski govori, a osobito premanturska podskupina, zacijelo su ostatak prijelaznih govora između južnočakavskoga i zapadnoštokavskoga dijalekta. Danas su od južnočakavskih očuvani samo najzapadniji otočki i rijetki obalni govori, a zapadnoštokavski su pretrpjeli znatan utjecaj istočnih govora. Stoga su govori poput jugozapadnoistarskih svojevrsan prozor u predmigracijsko stanje hrvatskih dijalekata.

jd. – jednina	prez. – prezent
mn. – množina	impv. – imperativ
m. – muški rod	inf. – infinitiv
ž. – ženski rod	gl. prid. rad. – glagolski pridjev radni
sr. – srednji rod	gl. prid. trp. – glagolski pridjev trpni
odr. – određeni oblik	gl. pril. sad. – glagolski prilog sadašnji
neodr. – neodređeni oblik	
neg. – niječni oblik	

Literatura

- BOŠKOVIĆ, RADOSAV 1978. *Odabrani članci i rasprave*. Titograd: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.
- BROZOVIĆ, DALIBOR 1963. O rekonstrukciji predmigracionog mozaika hrvatskosrpskih dijalekata. *Filologija* 4, Zagreb 45–55.
- CRLJENKO, BRANIMIR 1995. Govori jugozapadnog istarskog dijalekta Rovinjštine. *Čakavska rič* 1-2, Split, 113–141.
- DYBO, VLADIMIR A. 2000. *Morfonologizovannye paradigmatičeskie akcentnyje sistemy. Tom 1*. Moskva: Jazyki ruskoj kul'tury.
- DYBO, VLADIMIR A. – GALINA I. ZAMJATINA – SERGEJ L. NIKOLAEV 1990. *Osnovy slavjanskoj akcentologii*. Moskva: Nauka.
- HRASTE, MATE 1957. O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj. *Filologija* 1, Zagreb, 59–75.
- HRASTE, MATE 1964. *Govori jugozapadne Istre*. Zagreb: JAZU.
- KAPOVIĆ, MATE 2005. Nove duljine u hrvatskom jeziku (nakon općeslavenskoga razdoblja). *Filologija* 44, Zagreb, 51–62.
- KAPOVIĆ, MATE 2006a. Naglasne paradigme o-osnovâ muškoga roda u hrvatskom. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32, Zagreb 159–172.
- KAPOVIĆ, MATE 2006b. *Rekonstrukcija baltoslavenskih osobnih zamjenica (s posebnim osvrtom na naglasak)*. Zadar (doktorska disertacija).
- KAPOVIĆ, MATE 2007. Naglasne paradigme imeničnih i-osnovâ u hrvatskom. *Croatica et Slavica Iadertina* III, Zadar, 71–79.
- LANGSTON, KEITH 2006. *Čakavian Prosody. The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*. Bloomington, Indiana: Slavica.
- LISAC, JOSIP 2005. Glasovi jugozapadnoga istarskog dijalekta. *Drugi Hercigonjin zbornik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 219–222.
- LUKEŽIĆ, IVA 1988. Jezična struktura u Balotinim pjesmama. Poseban otisak iz 16. knjige *Zbornika Znanstvenog skupa "Susreti na Dragom kamenu"*. Pula, 249–270.
- MAŁECKI, MIECZYSLAW 1930. *Przegląd słowiańskich gwar Istrii*. Kraków:

Polska akademia umiejętności.

MOGUŠ, MILAN 1971. O jedinstvu čakavske akcentuacije. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 12, Zagreb, 7–21.

MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.

PICCOLI, AGOSTINA – ANTONIO SAMMARTINO 2000. *Dizionario dell'idioma croato-molisano di Montemitro – Rječnik moliškohrvatskoga govora Mundimitra*. Montemitro: Fondazione "Agostina Piccoli" – Zagreb: Matica hrvatska.

PLIŠKO, LINA 2000. *Govor Barbanštine*. Pula: Filozofski fakultet u Puli.

PLIŠKO, LINA – DAVID MANDIĆ 2007. Dijalektološki povratak Marčani. *Čakavska rič* 35/2, Split, 323–338.

RIBARIĆ, JOSIP 1940. Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik* 9, Beograd, 1–207.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1985. Mozaik istarskih govora. *Istra* 3-4, Pula, 66–72.

UJČIĆ, RUDOLF 1994. Osnovne značajke marčanskog lokalnog govora. *Marčanski zbornik*, Pula, 123–128.

The Acute Accent in the Southwest Istrian Dialect

Summary

This paper presents the results of research on the accentual systems of the southwest Istrian dialect area. The study included the subdialects of 16 settlements, all of which have tonal distinctions (except in the speech of younger people). The neo-acute accent inherited from the earlier period appears only sporadically in a couple of border dialects. The acute accent which exists today in southwest Istrian arose as a result of recent stress retractions. These subdialects differ in the distribution of the acute accent depending on the contexts in which these stress retractions had taken place as well as on various analogical processes that followed these retractions. In addition, the difference between the results of early retractions and more recent ones provides valuable insight into the earlier state of the accentual system of this dialect, which can be useful for the study of both Croatian and Slavic historical accentology.

Ključne riječi: čakavsko narječje, jugozapadni istarski dijalekt, akcentuacija, naglasak, (novi) akut, naglasna paradigma

Key words: Čakavian dialect group, southwest Istrian dialect, prosody, accent, (neo-)acute, accentual paradigm

Zemljovid: Područje jugozapadnoga istarskog dijalekta

